

POMEN UPORABE KVALITATIVNEGA RAZISKOVANJA ZA DELO PRI REFERENČNEM PROCESU

Lokalne posebnosti pri postavitvi
knjižnega gradiva po sistemu prostega
pristopa na Oddelku za odrasle
Knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu

Jože Gorenc, Knjižnica Mirana Jarca, Novo Mesto

UDK 027.022(497.4 N. mesto):022.4:303.8

Povzefek

Referat izhaja iz definicije izposoje kot posredovanja informacij v obliki nosilcev informacij. Najpomembnejše knjižnično gradivo so knjige zaradi urejenosti informacij v njih.

Osnovno vodilo pri delu z uporabniki na Oddelku za odrasle Knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu je bilo razvijati bralno kulturo. Pri tem je bila posebna pozornost namenjena postavitvi knjižnega gradiva po sistemu prostega pristopa. Knjižno gradivo je bilo postavljeno po strokovnih pravilih, pri čemer so bile upoštewane lokalne posebnosti. Te so bile uvedene v letih 1991-1995 na podlagi kvalitativnega raziskovanja dela z uporabniki. V osrednjem delu referata je opisano kvalitativno raziskovanje, nato so predstavljene lokalne posebnosti postavitve knjižnega gradiva.

Iz podatkov o izposoji je razvidna njena kvalitativna in kvantitativna rast.

Ključne besede: splošnoizobraževalne knjižnice, postavitve gradiva, kvalitativno raziskovanje, zbiranje podatkov, analiziranje podatkov, interpretacija podatkov

UDC 027.022(497.4 N. mesto):022.4:303.8

Summary

The article proceeds from the definition of library loan as information dissemination in the form of information carriers. The most important library materials are books because of the order of information presented in them.

The main guidance in the work with users at the Adult Department of Miran Jarca Library in Novo mesto has been the development of reading culture. Special attention has been paid to the placement of materials in free access. Library materials have been placed according to professional rules whereupon local specificities have been taken into account. These were ascertained in the period from 1991 to 1995 on the basis of qualitative research work with users. The central part of the article describes qualitative research work and local specificities of the placement of library materials.

From the data on lending, its qualitative and quantitative growth can be seen.

Key words: public libraries, free access, qualitative research, data collecting, data analysis, data interpretation

1. Uvod

Referat izhaja iz definicije¹ izposoje kot posredovanja informacij v obliki nosilcev informacij. Najpomembnejše knjižnično gradivo so knjige zaradi urejenosti informacij v njih.

Pod izposajo na Oddelku za odrasle Knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu razumem, v smislu definicije, zlasti posredovanje knjig in periodike, saj ti dve vrsti gradiva obsegata skoraj vse knjižnično gradivo. Torej pomeni izposoja knjige, posredovanje informacij v najširšem pomenu.

V mojem primeru je raziskovanje zajelo sicer vse delo z uporabniki in oblikovanje temeljne knjižne zaloge, vendar bom v nadaljevanju prikazal le vpliv ugotovljenih rezultatov na postavitev knjižnega gradiva.

Pri svojem kvalitativnem raziskovanju sem izhajal iz osnov predmeta metodologija znanstvenega raziskovanja (in tudi metodika bibliotekarskega komuniciranja) pri študiju in druge literature. Podobnih raziskav v slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnicah še ni bilo.

Namen referata je predvsem predstaviti pomen kvalitativnega empiričnega raziskovanja pri vsakodnevem delu v knjižnici s poudarkom na postavitvi knjižnega gradiva v prostem pristopu na Oddelku za odrasle Knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu.

V osrednjem delu referata sem najprej predstavil kvalitativno empirično raziskovanje, zlasti model, ki sem ga uporabil pri svojem delu. Kot glavni vir sem uporabil prispevka Janeza Sagadina (6,7), predvsem članek Kvalitativno empirično pedagoško raziskovanje, zato ju v samem tekstu nisem posebej citiral. V nadaljevanju je prikazano samo raziskovanje na oddelku, v ka-

terega so vključeni tudi raziskovalni rezultati, saj sta raziskovalni proces in inovativnost neposredno povezana.

Vrednotenje raziskovalnih podatkov v **diskurzu**² ni prikazano, ker, menim, presega okvir referata, predvsem zaradi obsežnosti; potrebna bi bila posebna študija. Podatki, ki se nanašajo na delo oddelka (preglednice), so iz arhiva Knjižnice Mirana Jarca.

Kvalitativno raziskovanje je bilo zame nov izziv, ki sem ga uvedel v delo. Sedaj ga predstavljam in dajem v presojo.

2. Predstavitev kvalitativnega empiričnega raziskovanja

2.1. Značilnosti kvalitativnega empiričnega raziskovanja

"Kvalitativno empirično raziskovanje v svetu v **ontološkem, epistemološkem in metodološkem pogledu ni enoten pojav.**" Pri svojem raziskovalnem delu sem uporabil kvalitativno empirično raziskovanje, "ki se je razvilo v samostojno obliko (model, vrsto) raziskovanja kot antipod kvantitativnega raziskovanja". Glavne značilnosti tega raziskovanja "so zlasti tele:

1. Kvalitativno raziskovanje raziskuje kvaliteto situacij, dejavnosti, procesov, produktov, odnosov med ljudmi, sredstev idr.

2. Uporablja kvalitativne raziskovalne tehnike, predvsem take, ki opravljajo svojo vlogo neposredno v rokah samega raziskovalca. Po taki vlogi prednjačita zlasti nestrukturirano opazovanje z udeležbo (to je z aktivno udeležbo raziskovalca v opazovani dejavnosti, situaciji itd.) in nestrukturirani intervju. Za zbiranje podatkov je značilna komunikacija med raziskovalci in osebami raziskovanih situacij.

3. Raziskovalec je pojmovan kot ključni instrument raziskovanja, ki neposredno osebno (iz prve roke) na kraju samem spoznava socialni svet (v našem primeru »situacijo v knjižnici«³).

4. Raziskovanje je usmerjeno bolj v induktivno analizo podatkov in induktivno pridobivanje hipotez kot pa v vnaprejšnje deduktivno postavljanje hipotez in njihovo kasnejše empirično preizkušanje (verificiranje). V tem

² Diskurz je osrednji del kvalitativnih raziskav, v katerem se podatki analizirajo in vrednotijo.

³ Tekst v navednicah se razlikuje od originalnega teksta, oz. je prilagojen za bibliotekarsko dejavnost.

smislu je odprto (odprt sistem, ne zaprt v vnaprejšnjo, bolj deduktivno zasnovano in načrt ter njegovo izvedbo). Na podlagi analize podatkov nastajajo nove zamisli (hipoteze, teorije), in to deloma že pri sprotni analizi med zbiranjem podatkov, ko torej zbiranje podatkov še traja in ko rezultati sprotne analize in nove ideje, ki jih rezultati analize sprožajo, pomagajo raziskovalcu tudi usmerjati nadaljnji potek zbiranja podatkov (vključno vzorčenje) in celotne raziskave. Z odprtostjo in induktivnostjo je povezana procesnost, a tudi kooperativnost in interaktivnost, kar smo deloma že nakazali, več o vsem tem pa bo na vrsti pozneje.

5. Raziskovanje se osredotoča na probleme manjšega obsega oziroma na manjše izseke »knjižničarske dejavnosti«⁴, bolj v obliki študij primerov.

6. Raziskovanje temelji na interpretativni paradigmi,⁵ s poudarkom na razumevanju raziskovanih situacij, procesov, odnosov itd. iz perspektive njihovih udeležencev (akterjev). V praksi kvalitativnega raziskovanja ne gre za tolikšno paradigmatško ekskluzivnost kot na ravni teoretskih razprav."

2.2. Metodologija kvalitativnega empiričnega raziskovanja

Pri svojem raziskovalnem delu sem uporabil t.i. "naturalistični" model raziskave, ki je tudi zelo primeren "za namene dopolnjevanja tradicionalnega empirično-analitičnega raziskovanja s kvalitativno metodologijo".

Metodologija "naturalistične" raziskave in tudi samo raziskovanje ima tri sestavine, te so:

- pogoji za začetek raziskave,
- raziskovalni proces,
- raziskovalni rezultati.

2.2.1. Pogoji za začetek raziskave

Za začetek raziskave morajo biti izpolnjeni štirje pogoji, ti so:

1. Raziskovanje mora potekati v **naravnih okoliščinah** in "v časovnokontekstnem kompleksu (poudaril J.G.), ki ga raziskovalec želi razumeti".

⁴ *Tekst v navednicah se razlikuje od originalnega teksta, oz. je prilagojen za bibliotekarsko dejavnost.*

⁵ *Interpretativna paradigma nastopa v več različicah in pod različnimi imeni ("naturalistična", fenomenološka, hermenevtična itd.).*

2. Potreben je "visokoprilagodljiv instrument (poudaril J.G.), ki lahko vstopi v neko situacijo brez vnaprejšnjega načrtovanja, a zna že po kratkem času začeti opazovati, kaj je pomembno, in se osredotočiti na to". **Takšen instrument je človek.**

3. "Človek (kot instrument) najbolje in najlaže zbira informacije s kvalitativnimi tehnikami (kakršne podaljšujejo njegove čute) - z razgovorom s ljudmi, z opazovanjem njihovih dejavnosti, z branjem njihovih dokumentov, z ocenjevanjem nevsiljivih (diskretnih) znakov (signalov), ki jih dajejo, ipd." Uporabiti smemo tudi kvantitativne tehnike, "kadar je to primerno, npr. anketni vprašalnik - pod pogojem, da so vprašanja v njem zasnovana na lokalnih podatkih in si jih ne izmišljamo a priori".

4. Uporabljati smemo tudi "tiho" (tacit) znanje. »Tiho« znanje je vse, kar znamo ali vemo, zmanjšano za del, ki ga znamo povedati, besedno izraziti. Pri uporabi tihega znanja "gre le za to, da smemo uporabiti tudi tisto znanje, ki ga imamo, a ga ne znamo besedno izraziti, ko npr. znamo nekaj hitro presoditi ali oceniti ipd., ne da bi znali povedati, kako smo prišli do sodbe oziroma ocene itd.".

Pri uporabi "tihega znanja" je potrebna velika previdnost.

2.2.2. Raziskovalni proces

Raziskovalni proces ima štiri elemente, ti so:

- vzorčenje,
- analiza podatkov,
- razvijanje teorije,
- razvijanje načrta raziskave.

Elementi so v "kontinuirani interakciji (nepretrganem medsebojnem vplivanju)".

Raziskovalni proces začnemo z zbiranjem podatkov. Podatke zbiramo **sukcesivno** in jih takoj analiziramo, vrednotimo. Prizadevamo si ugotoviti enote informacije, "ki so relevantne z vidika tega, na kar se bo raziskava osredotočila". Enote informacije tako kažejo pot za nadaljnje zbiranje podatkov in "pri tem še vedno ohranjamo odprt sistem zbiranja informacij, pri katerem se lahko neovirano uveljavljajo nove enote informacije". Nadaljujemo z analiziranjem in kmalu dobimo model, ki ga je mogoče uporabiti pri nadaljnjem zbiranju podatkov.

Ko smo z analizo prišli do enot informacije, enote grupiramo v kategorije podobnih enot in izoblikujemo pravila za razvrščanje naslednjih (novih) enot

v kategorije. Ob tem "razvijamo tudi hipoteze o odnosih med kategorijami. Hipoteze razvrščamo v urejeno teorijo, ki je razlaga lokalno opaženih dogajanj".

Teorija je primerna, kadar "ustreza štirim kriterijem:

- prileganja (kategorije se morajo prilegati podatkom),
- delovanja (teorija mora omogočati sprejemljivo razlago),
- relevance (teorija mora omogočati izluščiti probleme in procese) in
- prilagodljivosti (teorija mora biti odprta za kontinuirano spreminjanje - za prilagajanje novim podatkom, ki se pojavljajo)".

Ob vsem tem je potrebno "nepretrgoma razvijati in izboljševati načrt raziskave, načrt postaja bolj določen in osredotočen. Ko raziskovalec bolj spozna, kaj je glavno in kaj manj pomembno, lahko izbiranje enot v vzorec bolj uravnava, analiza podatkov postane bolj strukturirana in teorija bolj določena".

- Shematično bi lahko prikazali kvalitativno raziskovanje takole:
- zbiranje podatkov in
- tako dobimo grobi material za diskurz,
- diskurz, v katerem vrednotimo podatke,
- usmeritve za naprej,
- delovanje,
- zbiranje podatkov in
- tako dobimo grobi material za diskurz in postopek se ponovi.

Vidimo, da "gre za interaktivni krožni raziskovalni proces" oz. za t.i. krožno metodologijo.

Pri tem modelu raziskovanja je potrebno opozoriti, da ga kaže uporabljati "dopolnjenega z večjo vlogo teorije (in dedukcije iz teorije), ki je raziskovalcu na voljo v razpoložljivi literaturi, kolikor je pač relevantna za raziskovani primer".

2.2.3. Raziskovalni rezultati

Raziskovalni rezultati so podani v raziskovalnem poročilu. Poročilo "opisuje lokalno situacijo in vsebuje dovolj informacij za razumevanje te situacije, t.j. za presojo lokalno pomembnih elementov in odnosov med njimi. Ugotovitve raziskave veljajo samo za čas in kraj raziskave".

3. Predstavitev uporabe kvalitativnega raziskovanja pri postavitvi knjižnega gradiva na oddelku za odrasle Knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu

3.1. Predstavitev oddelka za odrasle Knjižnice Mirana Jarca

Oddelek za odrasle je notranja enota Knjižnice Mirana Jarca. Do leta 1993 se je oddelek imenoval Ljudska knjižnica, tega leta je dobil novo, sedanje ime. Od leta 1982 posluje dislocirano na Jenkovi ul. 1 v Novem mestu v pritličnih prostorih nekdanje gimnazije oz. sedanje glasbene šole v strogem središču mesta.

Ob koncu leta 1995 je bilo v temeljni knjižni zalogi 28.086 knjig, nekaj je bilo tudi glasbenih in govornih kaset in drugega neknjižnega gradiva in 35 naslovov tekoče periodike. Razmerje med leposlovnimi in strokovnimi knjigami v temeljni knjižni zalogi je bilo 60,9 % : 39,1 % v korist leposlovnih knjig. (Za boljšo predstavitev glej tabele v nadaljevanju!)

Na oddelku so bili trije katalogi: AIK, naslovni katalog, UDK katalog in urejeni listki centralne katalogizacije slovenskega tiska.

Izposoja je bila računalniško vodena s programom VIR 3.8 oz. 4.0, v letu 1995 je bil nameščen terminal za OPAC.

Gradivo je bilo postavljeno po sistemu prostega pristopa.

Oddelek je bil odprt za uporabnike takole:

- od ponedeljka do petka: 9.00 - 19.00 ure,
- ob sobotah: 9.00 - 13.00 ure,
- ob nedeljah in praznikih: zaprto.

V juliju in avgustu je bila odprtost oddelka:

- od ponedeljka do petka: 9.00 - 17.00 ure,
- ob sobotah: zaprto,
- ob nedeljah in praznikih: zaprto.

Na oddelku sta delala dva delavca, višji knjižničar in bibliotekarka, občasno je bila še pomoč.

Preglednica 1: Obisk, izposojene knjige, tem. knjiž. zaloga, obrnitev t.k.z., člani v letih 1991-1995

Leto	Obisk	Izp.k.	T.k.z.	Obrn.	Člani
1991	35.773	57.592	23.461	2,455	2.809
1992	47.243	83.196	26.866	3,097	2.991
1993	42.995	73.599	28.282	2,602	3.345
1994	42.329	77.722	29.523	2,633	4.414
1995	39.777	74.212	28.086	2,642	4.425
	208.117	366.321	136.218	2,686	17.984

Preglednica 2: Izposojene knjige (na dom in v čitalnici) v letih 1991-1995

Leto	Na dom	V čitalnici		
	Obisk	Izp.k.	Obisk	Izp.k.
1991	24.559	50.029	11.214	7.563
1992	33.648	75.976	13.595	7.220
1993	29.367	66.833	13.628	6.766
1994	29.088	71.052	13.241	6.670
1995	26.593	66.724	13.184	7.488
	143.255	330.614	64.862	35.707

Preglednica 3: Izposojene knjige po UDK v letih 1991-1995

UDK	Na dom	V %	Mesto	V čitalnici	Skupno
0	8.529	2,580	9.	33.990	
1	17.180	5,196	3.		
2	3.683	1,114	11.		
3	11.369	3,439	5.		
5	8.788	2,658	8.		
6	27.164	8,217	2.		
7	10.538	3,187	6.		
9	16.875	5,104	4.		
J	8.894	2,690	7.		
T	5.198	1,572	10.		
L	212.396	64,243	1.	1.717	
	330.614	100,000		35.707	366.321

Preglednica 4: Temeljna knjižna zaloga po UDK in naslovih v letih 1991-1995

UDK	Knjige v t.k.z.					
	1991	1992	1993	1994	1995	Povp.v %
0	286	320	353	388	391	1,3
1	625	715	796	912	951	2,9
2	164	269	334	395	417	1,2
3	1.493	1.662	1.726	1.756	1.696	6,1
5	532	596	664	715	713	2,4
6	1.598	1.790	2.001	2.234	2.354	7,3
7	1.004	1.091	1.228	1.261	1.296	4,3
9	2.480	2.560	2.742	2.908	2.890	10,0
J	324	354	400	433	453	1,4
T	517	565	612	653	644	2,2
L	14.438	16.944	17.426	17.866	16.281	60,9
Naslovi	13.647	14.135	14.975	15.693	15.262	100,0

3.2. Namen raziskave

Namen raziskave je bil izboljšati vse delo z uporabniki in oblikovanje temeljne zaloge, vendar bom v nadaljevanju prikazal le vpliv ugotovljenih rezultatov na postavitev gradiva.

Pri postavitvi gradiva je bil glavni namen raziskave povečati dostopnost in preglednost gradiva in izboljšanje bralne kulture. Tako naj bi se izboljšala kvaliteta in tudi kvantiteta izposojenega gradiva.

Da se uporabniki dobro znajdejo pri iskanju gradiva, je pomembno, da je gradivo postavljeno strokovno neoporečno in da so upoštevane lokalne posebnosti.

3.3. Čas raziskave

Raziskava je bila opravljena v letih 1991-1995 na Oddelku za odrasle Knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu kot del delovnega procesa, kar bo pojasnjeno v nadaljevanju.

3.4. Metodologija raziskave

Raziskava je potekala po modelu, ki je bil predstavljen v posebnem delu. Nekoliko je bilo prisotno tudi **akcijsko raziskovanje**, ker so bile inovacije vključene v sam raziskovalni proces, kar je značilno za raziskovanje te vrste.

Naj še enkrat poudarim, da je raziskovanje zajemalo **celotno socialno realnost**, vse delo z uporabniki in oblikovanje temeljne zaloge, **hkrati**, rezultati so pa prikazani v tem primeru samo pri postavitvi knjižnega gradiva.

3.4.1. Uporabljena literatura

Velik poudarek je bil na uporabljeni literaturi. Literature o postavitvi gradiva pri prostem pristopu ni ravno veliko. Tekoče je bila spremljana slovenska bibliotekarska literatura in tudi v veliki meri tuja in na tak način izbrano, kar je bilo relevantnega. Ohranjeni so sezname uporabljenih literature.

3.4.2. Diskurz

Diskurz je središnji del raziskave. Poteka na različnih ravneh skozi vso raziskavo. V diskurzu zbrane podatke vrednotimo. Prikaz vrednotenja podatkov v diskurzu v konkretni (tej) raziskavi je izredno zahtevno delo in, menim, presega okvir načrtovanega prikaza raziskave.

3.5. Predhodna raziskava

V letu 1990 je bila opravljena podobna raziskava. Predstavljena je bila pri predmetu metodologija znanstvenega raziskovanja v obliki pisnega izdelka z naslovom Kvalitativne in akcijske raziskave.

Vrednost predhodne raziskave je predvsem v primernosti (relevantnosti) raziskovalne metodologije za njeno uporabo pri raziskovalnem delu v knjižnici.

3.6. Raziskovalni rezultati

Raziskovalni rezultati so neposredni in posredni. Neposredni raziskovalni rezultati se odražajo v lokalnih posebnostih pri postavitvi knjižnega gradiva, posredni raziskovalni rezultati se odražajo v celotni dejavnosti oddelka. Raziskava je namreč zajemala celotno delo že po svoji naravi. V prikazu posrednih raziskovalnih rezultatov sem se omejil samo na odziv knjižničnih delavcev in uporabnikov na takšno postavitev.

3.6.1. Lokalne posebnosti pri postavitvi knjižnega gradiva

3.6.1.1. Posebnosti pri leposlovju

Leposlovje je bilo postavljeno po zvrsteh in ne po jezikih. Uporabniki bolj sprašujejo po vsebini npr. povesti, kakor pa po književnosti, npr. angleški.

Del gradiva je bil postavljen ločeno, po knjižnih zbirkah ali določenih avtorjih:

- knjižna zbirka "Sto romanov",
- knjižna zbirka "20. stoletje";

dela v veliko delih:

- Prestol Matije Korvina / M.J.,
- Čarovnica z Griča / M.J.,
- Prekleti kralji / M.L.F.,
- Angelika,
- dela Karla May-a (zelene knjige).

Zelo majhne knjige so bile postavljene ločeno, blizu priročne knjižnice.

3.6.1.2. Posebnosti pri strokovnem gradivu

Pri vsaki strokovni skupini so bile določene posebnosti. Bistvo posebnosti bom prikazal pri skupini 63, to je kmetijstvu. Shema postavitve je bila sledeča:

63 Kmetijstvo, splošno A/Ž

- Zdravilne rastline,
- Okrasne rastline,
- Čebelarstvo,
- Obdelovanje vrta,
- Poljedelstvo,
- Sadjarstvo,
- Vinogradništvo,
- Knjižna zbirka "Nasveti".

Na primernih mestih je bila nameščena glavna shema postavitve, na kateri je bilo označeno samo 63 Kmetijstvo, kar je usmerjalo k mestu v knjižnici, kjer je bilo gradivo skupine 63. Na tem mestu je bila **lokalna shema postavitve**, kakor je prikazana. Skupine, na katere je razdeljena skupina 63, so

majhne, so v **vidnem polju oz. zornem kotu** in jih je lahko pregledati, zato ni potrebno, da je gradivo urejeno po **strogem abecednem redu**.

Gradivo, ki ne sodi v nobeno skupino, je postavljeno na začetku in urejeno po abecednem redu (strogem), če je skupina le prevelika za hiter pregled; pred začetkom abecede so postavljena dela, ki govore o zgodovinskem ali tematskem pregledu kmetijstva, nekakšni priročniki.

Na glavni shemi postavitve je vedno oznaka 63 Kmetijstvo, lokalna shema postavitve se pa spreminja v skladu s spoznanji oz. rezultati raziskave.

3.6.1.2.1. Postavitev strokovnega gradiva po knjižnih zbirkah

Del gradiva je bil postavljen po knjižnih zbirkah v okviru različnih strok, kadar je bila knjižna zbirka pravzaprav skupen naslov, npr. Družinska psihološka knjižnica, Sprehodi v naravo; prva je bila postavljena pri skupini 177, druga pri skupini 5.

Preglednica 5: Pregled knjižne zbirke Sprehodi v naravo po naslovih in UDK vrstilcih

1. ALPSKE rastline nad gozdno mejo / Wolfgang Lippert in Tone Wraber
UDK 582(234.3)
2. ALPSKE živali / Rudolf Hofer
UDK 591.9(234.3)
3. DOMAČE živali / Hans Allred Müller
UDK 636.1/.5
4. DRAGI in okrasni kamni / Rupert Hochleitner
UDK 553.8
5. GOZDNE živali : kako prepoznamo sesalce, ptiče, dvoživke, plazilce in žuželke naših gozdov / Detlef Singer
UDK 591.9(253)
6. HROŠČI : v gozdovih, vodah in na travnikih / Gerhard Scherer
UDK 595.76
7. IGLAVCI : spoznavanje in določanje iglavcev v naravi in nasadih / Georg Zauner
UDK 582.47
8. JADRANSKE ribe: kako prepoznamo ribe, ki žive v Jadranskem morju / Miroslav Zei
UDK 597(262.3)
9. JAGODNICE / Dieter Podlech
UDK 634.7

10. KAMNINE : zanesljivo prepoznane strukture posameznih kamnin / Rupert Hochleitner
UDK 552
11. KRAŠKI svet : pojavi, značilnosti, življenje v podzemlju / Marko Aljančič
UDK 551.44(497.4)
12. LISTAVCI : spoznavanje in določanje listavcev v naravi in nasadih / Georg Zauner
UDK 582.6/.7:581.526.425
13. METULJI : kako spoznamo in določimo metulje in njihove gosenice / Wolfgang Dierl
UDK 595.78
14. NENAVADNI izleti : v slovensko naravo / Iztok Geister
U DK 502(497.4)
15. OBLAKI in vreme / Ernst Neukamp
UDK 551.51
16. PTICE pevke : prepoznavajmo ptice pevke v gozdu, na polju in v vrtu / Jürgen Nicolai
UDK 598.81/.84
17. RASTLINE od Krasa do morja / Tone Wraber
UDK 582(497.4-15)
18. RUDNINE : kako jih določimo in kako kristalizirajo/Rupert Hochleitner
UDK 549
19. SLADKOVODNE ribe / Rudolf Hofer
UDK 597(28)
20. SLOVENSKE planinske kočje / Kazimir Rapoša
UDK 796.5(497.4)(036)(084.12)
21. TRAVNIŠKE cvetice : prepoznavajmo cvetje na travnikih in pašnikih / Wolfgang Lippert
UDK 581.5:633.2.03
22. TRIGLAVSKI narodni park / Peter Skoberne
UDK 502.72(497.4 T.n.p.)(036)
23. UJEDE in sove : slike ptic v naravnem okolju / Jürgen Nicolai
UDK 598.88/.9
24. ZAČIMBNE rastline / Christine Recht
UDK 635.7
25. ZDRAVILNE rastline / Mannfried Pahlow
UDK 633.88
26. ZVEZDE : karte, risbe in fotografije zvezd / Joachim Ekrutt
UDK 524.3(084)

27. ŽITA in poljščine / Gerald Herrmann
UDK 633
28. ŽIVLJENJE v morju : živali in rastline, ki naseljujejo Jadransko morje /
Miroslav Zei
UDK 58/59(262.3)

3.6.1.3. Drugo pri postavitvi

Kot lokalno posebnost štejem tudi to, da je bila priročna knjižnica majhna, obsegala je okoli 100 do 200 knjig - priročnikov, ki so bili skrbno izbrani. Knjige so bile postavljene v "postavitev" k strokovnim skupinam, ker so jih uporabniki tam bolj pregledovali.

Knjige v tujih jezikih so bile postavljene posebej. Nekatere posamezne strokovne knjige so bile postavljene v "redni" postavitvi, ker bi bile drugače manj izkoriščene.

Kot lokalno posebnost lahko štejem tudi razstavno dejavnost v pomenu tihe predstavitve posameznih pomembnejših knjig. Gre za postavitev zaprte ali odprte knjige na primerno mesto, lahko tudi na same knjižne police, kjer na nevsiljiv način pritegne pozornost uporabnikov.

Pri postavitvi gradiva je zlasti pomembno,

da so podskupine znotraj določene skupine, npr. kmetijstva, tako velike, da so pregledne na najbolj naraven način: da so v zornem kotu oz. vidnem polju, kjer pa to ni mogoče, morajo biti knjige postavljene po strogi abecedi. Nazorni morajo biti tudi vsi napisi in označbe.

3.6.2. Posredni raziskovalni rezultati

3.6.2.1. Odziv knjižničarjev na postavitev gradiva

Celotna shema postavitve gradiva je bila izdelana konsezualno z vsemi knjižničnimi delavci, ki so bili trenutno na oddelku. Vendar sem kmalu opazil določeno nezaupanje in strah, ki se je artikuliral skozi zmanjšano vzdrževanje reda na policah, še posebej pri tistih segmentih, kjer je bilo potrebno držati strogo abecedo.

Končno je bilo izraženo mnenje, da se pač ne držimo t.i. postavitvenih vrstilcev. Ugovor seveda v grobem drži, vendar je tudi že premagan predvsem s poznavanjem fonda in spremljanjem knjižnih novosti: na oddelku in na knjižnem trgu, kar je temeljno delo knjižničnega delavca, zlasti na izposoji.

Z uvedbo računalniško vodene izposoje se ni prav nič zmanjšala svoboda, ki jo je knjižnični delavec imel pri izposoji oz. opomilih (6), podobno se ne bi smela zmanjšati svoboda postavitve gradiva v prostem pristopu z uvedbo računalniške obdelave gradiva; v hiši je bilo namreč teženje k enotnosti nalepke - etikete za vse oddelke.

3.6.2.2. Odziv uporabnikov na postavitve gradiva

Uporabniki so postavitve gradiva lepo sprejeli. Do gradiva so imeli osebni odnos. Mnogi so se dalj časa zadrževali pri določenih strokovnih skupinah in knjige prelistavali. Sčasoma so bili na primernih mestih ob policah nameščeni stoli, da ni bilo uporabnikom treba stati. Pogosto je bilo slišati komentar: "Knjige ne bom vzel domov, saj jo lahko tukaj pregledam, kmalu bom spet prišel." **Pri tem je potrebno poudariti, da je težko ločiti, kdaj gre za prezenčno izposajo in kdaj za prelistavanje oz. izbiranje za izposajo na dom.**

Odnos uporabnikov do gradiva oz. postavitve gradiva je mogoče razbrati tudi iz urejenosti gradiva po njegovi uporabi. Tudi po daljši uporabi je gradivo ostalo v bistvu urejeno, knjige so bile pravilno vstavljene in ohranjen je bil estetski izgled. **Kraje knjig, to je, da bi kdo knjigo namenoma vzel, oz. da je ne bi dal vpisati kot izposojeno, ni bilo opaziti.** Bili so določeni poizkusi odtujitve, vendar, menim, je bilo opaženo in tudi urejeno.

Knjižničarji morajo biti ob tem vedno aktivni v pravem pomenu: neprestano so med knjižnimi policami, kjer vlagajo vrnjene knjige, urejujejo gradivo na policah, so vedno pripravljeni svetovati, evidentirajo izposojeno gradivo in s tem opravljajo diskreten nadzor nad dogajanjem.

Na tem mestu bi izpostavil problem t.i. "špic", to so določena dnevna obdobja, ko je bilo uporabnikov toliko, da je bilo strokovno delo (referenčni proces) nemogoče in tudi rezultati so bili slabi (kvantiteta). Z vztrajnim delom na tem področju, kamor štejem tudi postavitve gradiva, so bile "špice" odpravljene oziroma zmanjšane na minimum.

Zanimivo je, da uporabniki katalogov skoraj niso uporabljali, čeprav so bili nanje opozorjeni, **kar kaže, da jim je postavitve ustrezala.** Rajši so šli kar h gradivu na policah in vprašali za pojasnila. Knjižničarjem so bili katalogi nepogrešljiv pripomoček.

Skupna ugotovitev je:

Postavitve gradiva je uporabnikom ustrezala. Tudi po daljši uporabi je bilo gradivo na policah strokovno pravilno postavljeno in je imelo estetski izgled. Do knjig se je oblikoval osebnejši odnos. Strokovni pristop knjižničarjev se je odrazil v osebnejšem pristopu uporabnikov.

3.7. Sklepi

3.7.1. Kriteriji za postavitev gradiva na lokalni ravni

"Ustanove v bibliotekarstvu so del kompleksne celote in tudi same v sebi kompleksne. Z ekološkega stališča lahko rečemo, da je knjižnica sama v sebi nekakšen ekološki sistem, je pa tudi del obsežnejšega ekološkega sistema. Sistem je sestavljen iz enot, ki ustvarjajo vzorec razmerij" (Simsova, 1975).

Postavitev knjižnega gradiva na lokalni ravni mora zadoščati štirim kriterijem:

- velikost temeljne knjižne zaloge,
- notranja struktura temeljne knjižne zaloge,
- okolje, v katerem knjižnica deluje,
- konkretni uporabniki (člani) knjižnice.

Tudi pri sodobni, računalniški obdelavi gradiva, bi morali upoštevati lokalne posebnosti, celo mikrolokalne, predvsem pri opremljenosti gradiva za prosti pristop.

3.7.2. Kvalitativno raziskovanje in permanentno izobraževanje

Pri kvalitativnem raziskovanju sta **"odkrivanje in verifikacija** odkritega nepretrgana interaktivna procesa", raziskovanje in inoviranje sta združena v enoten proces, kar je povzročilo pri določenih knjižničarjih delavcih strah in nezaupanje pred novostmi, ki se je artikuliralo na specifičen način (že opisan!).

Menim, da je mogoče to premagati z resničnim strokovnim delom in **permanentnim izobraževanjem**.

3.7.3. Podoba (image) knjižničarja v luči kvalitativnega raziskovanja

Pri delu z uporabniki v najširšem pomenu lahko knjižničarja opazujemo s treh vidikov in pri tem nastanejo tri podobe (images): idealna podoba (ideal image), kakor se sam predstavlja (self image), kakor ga vidi javnost - uporabniki (public image). Zelo malo je "elementov", skupnega, vsem trem "podobam" (Rothwell, 1990, s.25). Knjižničar mora najti ravnovesje med stroko, uporabniki in lastnimi težnjami.

Menim, da je kvalitativno raziskovanje primeren način za doseganje tega ravnovesja.

Na koncu bi rad povedal:

določeni meri, vsak knjižničar kot svoj delovni pripomoček. Zato mora v resnici poznati bibliotekarsko stroko (tudi novosti na knjižnem trgu in novosti v svojem delovnem okolju), za kar je potrebno permanentno izobraževanje.

Menim, da je resnično strokovno delo z uporabniki že samo po sebi v veliki meri kvalitativno raziskovanje, čeprav se tega prav ne zavedamo, kar lahko trdim iz lastne izkušnje.

Iz navedenega je razviden pomen uporabe kvalitativnega raziskovanja za delo pri referenčnem procesu v najširšem pomenu (vse delo z uporabniki in oblikovanje temeljne zaloge).

Literatura in viri

1. **Guba, Egon G.; Lincoln Yvonna S.** "Do inquiry paradigms imply inquiry methodologies?" V: Fetterman, David M. (ur.). *Qualitative approaches to evaluation in education: the silent scientific revolution*. New York : Praeger, 1988, s. 89-115.
2. **Korže-Strajnar, Ančka.** "Ureditev prostega pristopa v ljudski knjižnici". *Knjižnica*, 13(1969)1/4 : 31-41.
3. **Patton, Michael Quinn.** "Paradigms and pragmatism". V: Fetterman, David M. (ur.). *Qualitative approaches to evaluation in education: the silent scientific revolution*. New York : Praeger, 1988, s.116-137.
4. **Piano, Jože.** "UDK in prosti pristop".*Knjižnica*, 33(1989)3/4 : 143-146.
5. **Rothwell, Alison.** "The image of librarians".*Library Management*, 11(1990)1 : 25-56.
6. **Rugelj, Marina.** "Ob prihodu računalnika na izposojevalni pult".*Knjižnica*, 35(1991)2/3 : 87-94.
7. **Sagadin, Janez.** "Kvalitativno empirično pedagoško raziskovanje".*Sodobna pedagogika*, 40(1991)7/8 : 343-355.
8. **Sagadin, Janez.** *Razprave iz pedagoške metodologije*. Ljubljana : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991, s.39-89.
9. **Simsova, Sylva.** "Primerjalno bibliotekarstvo kot visokošolski predmet". *Knjižnica*, 19(1975)1/4 : 48-59.
10. **Toš, Niko.** *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1988, s.199-202.